

ANALÝZA SOCIÁLNO-KULTÚRNYCH ZDROJOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

ANALYSIS OF SOCIO-CULTURAL RESOURCES OF THE STATE'S STRATEGIC CULTURE

Tatiana FÁBRYOVÁ

ABSTRACT

This article deals with the analysis of socio-cultural resources that define, shape and influence the state's strategic culture. It examines how different cultural, religious or social aspects can have a significant impact on the state's approach to its security and defense. The article offers a comprehensive understanding of how state's unique cultural landscape contributes to its strategic decision-making and overall security posture by integrating socio-cultural factors with geopolitical considerations.

Keywords: strategic culture, socio-cultural resources, national identity, international environment

ÚVOD

V kontexte geopolitickej dynamiky a neustále sa meniacich medzinárodných vzťahov medzi hráčmi na globálnej scéne je nevyhnutné porozumieť kľúčovým faktorom, ktoré formujú ich postoje a správanie. Strategická kultúra štátu je koncept týkajúci sa hodnôt, presvedčení, noriem a spôsobov myslenia, ktoré formujú prístup a správanie štátu v oblasti strategického rozhodovania. Tento pojem sa prevažne používa v kontexte medzinárodnej politiky a vojenskej stratégie, ale môže byť aplikovaný aj na iné oblasti, ako napríklad ekonomika, kultúra či spoločenské vzťahy. Jedným z najdôležitejších činiteľov pri formovaní strategickej kultúry štátu sú jeho sociálno-kultúrne zdroje. Cieľom tohto článku je zanalyzovať vybrané sociálno-kultúrne zdroje, ktoré značným spôsobom definujú, formujú a ovplyvňujú strategickú kultúru štátu.

V našom príspevku sa zamýšľame nad otázkami, ako sa jednotlivé aspekty a sociálno-kultúrne prejavy podieľajú na formovaní identity a postojov štátu v medzinárodnom kontexte. Snažíme sa identifikovať, ako tieto zdroje ovplyvňujú rozhodovací proces a strategické priority, ktoré štáty prijímajú vo svojom konaní v rámci komplexného medzinárodného systému.

S týmto článkom si kladieme ambíciu nielen poskytnúť teoretický pohľad na sociálno-kultúrne základy strategickej kultúry štátu, ale aj ponúknuť praktické príklady a prípady, ktoré ilustrujú túto problematiku v reálnom svete. Veríme, že analýza týchto otázok nám pomôže lepšie pochopiť prečo a ako sociálno-kultúrne faktory ovplyvňujú rozhodnutia štátov a akým spôsobom môžu mať dôsledky na dianie na medzinárodnej scéne.

1 STRATEGICKÁ KULTÚRA ŠTÁTU

Kultúra sa stala módnou v mainstreamovej škole medzinárodných vzťahov v období po skončení studenej vojny. Jedným z najprekvapivejších aspektov vedeckého záujmu o kultúru

bol vznikajúci konsenzus v štúdiách národnej bezpečnostnej politiky, a to že kultúra môže významne ovplyvniť stratégiu a správanie štátu.

Počas studenej vojny sa vedci pokúsili rozvinúť teóriu politickej kultúry a Jack Snyder vtiahol tieto myšlienky do štúdií bezpečnostnej politiky tým, že koncom 70. rokov 20. storočia vytvoril termín „*strategická kultúra*“.

1.1 DEFINÍCIA STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Pojem *strategická kultúra* sa vzťahuje na národné tradície, hodnoty, postoje, vzorce správania, zvyky, symboly, rôzne úspechy a konkrétne spôsoby prispôsobenia sa prostrediu a riešenia problémov s ohľadom na hrozbu alebo použitie sily. Strategická kultúra pomáha formovať správanie v takých otázkach, ako je použitie sily v medzinárodnej politike, citlivosť na vonkajšie nebezpečenstvá, civilno-vojenské vzťahy či strategická doktrína (Booth, 1990).

Strategická kultúra hrá kľúčovú úlohu pri formovaní dlhodobých cieľov, rozhodovacích procesov a vytváraní image organizácie alebo štátu vo svete. Je to esenciálny faktor, ktorý ovplyvňuje, ako organizácia alebo štát reaguje na rôzne situácie a výzvy v dynamickom medzinárodnom alebo vnútornom prostredí.

Definíciu strategickej kultúry skúmame v prístupoch troch generácií mysliteľov, ktorí majú rôzne názory na to, čo strategická kultúra je. Za tri desaťročia vznikli tri diskurzy, ktoré síce všetky kladú dôraz na vzťah medzi strategickou kultúrou a správaním, ale dospeli k iným záverom. V prvom diskurze nie je možné analyzovať správanie bez strategickej kultúry, druhý predstavuje strategickú kultúru ako prostriedok a nástroj riadenia stratégie a v treťom vzťah medzi kultúrou a strategickým správaním rozoberá úlohu strategickej kultúry v kontexte strategického správania.

1.1.1 PRVÁ GENERÁCIA MYSLITEĽOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Jedným z predstaviteľom prvej generácie akademikov, ktorí sa zaujímali o strategickú kultúru, je Jack Snyder, ktorý v roku 1977 publikoval dokument *Sovietska strategická kultúra: dôsledky pre obmedzené jadrové operácie*, kde opisuje sovietskych vodcov, ktorí sa strategicky rozhodovali ako vodcovia prísneho sovietskeho spôsobu strategického myslenia.

Snyder popisuje súbor všeobecných názorov, postojov a modelov správania, v tomto prípade k atómovej stratégii, pričom stav postojov k technológiám a medzinárodnému prostrediu sa môže meniť, ale problémy sú hodnotené podľa pohľadu, ktorý ponúka strategická kultúra globálne.

Snyder definoval strategickú kultúru ako súhrn ideálov, podmienených emocionálnych reakcií a vzorcov tolerantného správania, ktoré súvisia s atómovou stratégiou, ktorú príslušníci národného spoločenstva získavajú pokynom alebo imitáciou, pričom súčet tvoria premenné ako napr. geografia, technika, politická kultúra, ideológia a historická skúsenosť (Orlická, 2016).

Na základe vysvetlenia Snydera možno pochopiť, že strategická kultúra je perspektívou na analýzu toho, ako sa štát správa tvárou v tvár hrozbe. V tomto prípade sú determinantmi konania štátu vnútorné faktory krajiny, ako je kultúra myslenia, skúsenosti z minulosti, jedinečnosť situácie a vojenská kultúra (Hudaya, Putri, 2019).

Colin Gray definoval strategickú kultúru ako odkaz na spôsoby myslenia a konania so zreteľom na silu, ktorá vychádza z vnímania národnej historickej skúsenosti, z aspirácií na zodpovedné správanie v národnom meradle a dokonca z občianskej kultúry a spôsobu života. Strategická kultúra teda poskytuje prostredie, v ktorom sa o stratégii diskutuje a slúži ako

nezávislý determinant vzorov strategickej politiky. Rovnako ako Snyder, aj Gray tvrdil, že strategická kultúra bude mať semipermanentný vplyv na bezpečnostnú politiku (Lantis, 2002).

Gray tiež naznačuje, že strategická kultúra označuje emocionálne a postojoyé prostredie, v ktorom pôsobí obranná komunita. Predstavy o vojne a stratégii sú ovplyvňované fyzickou a politickou geografiou, politickou alebo náboženskou ideológiou a znalosťou a preferovaním konkrétnych vojenských technológií. Strategická kultúra je svet mysle, pocitov a zvykov správania (Hofreiter, 2023).

1.1.2 DRUHÁ GENERÁCIA MYSLITEĽOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Predstaviteľom tejto generácie je Bradley S. Klein (1991), ktorý strategickú kultúru vnímal ako symbolický diskurz, ako nástroj politickej hegemonie v oblasti strategického rozhodovania štátu so spôsobmi legitímneho používania násilia na dosiahnutie svojich cieľov. Kleinov koncept strategickej kultúry hovorí o realite, vrátane štátu, bezpečnosti a iných komodít, teda kultúre, ktorá je konštruovaná sociálne (Orlická, 2016).

Strategická kultúra v Kleinovom vysvetlení je definovaná ako súbor postojov a presvedčení zastávaných vo vojenskom zriadení týkajúcich sa politického cieľa vojny a najúčinnnejšej stratégie a operačného spôsobu jeho dosiahnutia. Inými slovami, strategická kultúra sa zameriava na vytvorenie vojenskej moci, kde sa vojenská sila používa na dosiahnutie politických cieľov vo vojne, pričom vojna je pokračovaním politiky. V tomto prípade možno tiež pochopiť, že presvedčenia a postoje, ktoré sa vyvíjajú v armáde krajiny, zohrávajú dôležitú úlohu pri formovaní strategickej kultúry krajiny.

Podobne ako Snyder, aj Klein uvádza, že každá krajina má svoju jedinečnosť, ktorá je odlišná od iných krajín súvisiacich so strategickou kultúrou, kde strategická kultúra každej krajiny sa určite formuje z ich vnútornej jedinečnosti z hľadiska histórie, geografie, kultúry, národnej politiky, ekonomiky, techniky atď. Na základe Kleinovho vysvetlenia možno vidieť, že hlavné zameranie diskurzu o strategickej kultúre silne súvisí s vojenskou problematikou a s tým, ako sa armáda používa na dosiahnutie politických cieľov vo vojne (Hudaya, Putri, 2019).

Druhú generáciu akademických teórií uzatvára Robin Luckham, ktorý identifikoval existenciu tzv. kultúry zbrojenia a zbraňového fetišizmu, ktorý sa stal nástrojom na udržanie významu kultúry zbraní ako výsady západných záujmov. Tie sú podporované mediálnym mechanizmom a vzdelávacím systémom aj v rukách štátneho aparátu, ktorý prostredníctvom upravených symbolov mieru ospravedlňuje vedenú vojnu (Orlická, 2016).

1.1.3 TRETIA GENERÁCIA MYSLITEĽOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

90. roky 20. storočia znamenajú začiatok tretej generácie vynikajúcich vedeckých postojov k skúmaniu a definovaniu strategickej kultúry. Práca tejto generácie posúva celý koncept strategickej kultúry do pozície testovania konkurenčných teórií. Medzi predstaviteľov patrí Alastair Lain Johnston, ktorý hovorí o strategickej kultúre ako o prepojenom systéme symbolov, medzi ktoré patrí jazyk, analógia, metafory a štruktúra argumentácie. Tie vytvárajú dlhodobé koncepty úlohy a spolupráce vojenských síl v medzinárodnopolitických otázkach, pričom tieto koncepty majú realistický a efektívny charakter. Základom Johnstonovej práce je oddelenie strategickej kultúry od strategického správania štátu. Strategická kultúra sa stáva nezávislou premennou, ktorá viaže rôzne preferencie na jednotlivé strategické možnosti (Orlická, 2016).

Podľa Longhursta strategická kultúra ponúka autentické porozumenie, pričom do štúdie vnáša psychologické, antropologické a spoločenské prvky. Dnes ju možno najlepšie definovať ako výrazný súbor presvedčení, postojov a praktík týkajúcich sa použitia sily, ktoré sú držané kolektívom a vznikajú postupne v priebehu času, prostredníctvom jedinečného zdĺhavého historického procesu. Strategická kultúra je perzistentná v čase a má tendenciu prežiť éru svojho pôvodného vzniku. Je formovaná a ovplyvňovaná formačnými obdobiami a môže sa meniť, či už zásadne alebo po častiach, v kritických bodoch skúseností tohto kolektívu (Hofreiter, 2023).

Sten Rynning definuje strategickú kultúru ako zvyk myslieť určitými spôsobmi, pričom historický vývoj ovplyvňuje chápanie zainteresovanej osoby o jej úlohe v systéme. Strategická kultúra je istou premennou, ktorá ovplyvňuje rozhodovanie zainteresovaných ľudí, pričom má svoj antropologický pôvod v jazyku, náboženstve, zvykoch a socializácii, ale aj historický pôvod. Strategická kultúra určuje hranice toho, čo sa považuje za normálne správanie a navrhuje ponuku možných politických nástrojov. (Orlická, 2016).

Na základe predchádzajúcich definícií je možné vidieť, že existuje odlišné chápanie strategickú kultúry týchto troch generácií. V prvej generácii možno vidieť, že strategická kultúra je fixovaná na jadrovú situáciu, kde strategické rozhodnutia krajiny (v tomto prípade Sovietskeho zväzu) sú založené na kultúre myslenia a emocionálnych predsudkoch. Podľa akademikov druhej generácie skúmania strategickú kultúry je možné vidieť, že sa definície zaoberajú prevažne vojenskou situáciou či priamo konvenčnou vojnou, kde strategické rozhodnutia vychádzajú z postojov a presvedčení a že strategická kultúra sa rozvíja vo vojenských inštitúciách. Tretia generácia má tendenciu zakladať strategické rozhodnutia na systéme symbolov, ktoré sa vyvíjajú v štáte, pričom strategickú kultúru vidia uplatniteľnú nielen vo vojenskej oblasti, ale aj v otázkach národnej bezpečnosti, zahraničnej politiky, hrozieb a použitia sily. (Hudaya, Putri, 2019).

Súčasný tisícročie rozširuje teórie o strategickú kultúre viac do geografickej šírky a tiež do rozsahu zainteresovaných ľudí a tém. V súčasnosti rastie záujem o strategickú kultúru Číny, Ruska, Indie, EÚ, ale aj o kombinované analýzy vzťahov jednotlivých štátov k USA, k islamu atď. (Orlická, 2016).

1.2 ZDROJE STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Zdrojmi strategickú kultúry štátu sú všetky faktory a javy, ktoré svojím vplyvom vytvárajú konečný produkt. Slovom Darryla Howletta sú materiálnymi aj myšlienkovými zdrojmi alebo sú definované ako geografia, klíma, zdroje, história a skúsenosti, politická štruktúra, charakter organizácií v obrane, iné politické a rozhodovacie štruktúry, mýty a symboly, kľúčové dokumenty a normy, technológie atď. Podľa Johnstona sem patria aj náboženské tradície, demografické nastavenie a trendy, presvedčenie a hodnoty zainteresovaných ľudí a elít. Patria k nim aj prvky ako hierarchia hrozieb a rizík, preferencia jednostranného alebo mnohostranného prístupu, príklon k medzinárodnému právu a OSN, postoj k stratám, postoj k armáde, skúsenosti s používaním armády atď. (Orlická, 2016).

Strategickú kultúru ovplyvňujú špecifické podmienky, v ktorých štát presadzuje svoje bezpečnostné záujmy, ale tiež aj zdroje, z ktorých daná strategická kultúra vychádza. V štúdiách o strategickú kultúre sú uvádzané tri hlavné skupiny činiteľov, ktoré tvoria piliere každej strategickú kultúry, a to:

a) **fyzické zdroje**, kde patrí napríklad *geografia, prírodné zdroje, populácia* či *technológie*,

- b) **politické zdroje**, kam patria napríklad *historické skúsenosti, politický systém, presvedčenie elit, vojenská história, civilno-vojenské vzťahy* či *charakter vojenských (obránných) organizácií*,
- c) **sociálno-kultúrne zdroje**, kam patria *mýty, symboly, artefakty, kultúrne vzorce, religiozita* či *tradície* (Hofreiter, 2023).

Pre potreby tohto článku si bližšie charakterizujeme práve sociálno-kultúrne zdroje, ktoré sú dôležitými determinantmi formujúcimi strategické rozhodovanie štátu a jeho schopnosť reagovať na meniace sa podmienky v medzinárodnom prostredí.

2 ANALÝZA VYBRANÝCH SOCIÁLNO-KULTÚRNYCH ZDROJOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Na základe skúmania strategickkej kultúry ako takej, sme dospeli k tvrdeniu, že sociálno-kultúrne zdroje sú jej dôležitým komponentom, pretože ovplyvňujú formovanie a vykonávanie stratégií štátu a jeho schopnosť reagovať na medzinárodné výzvy.

V našom príspevku budeme bližšie analyzovať vybrané strategicko-kultúrne zdroje, ktoré uvádza Hofreiter vo svojej vysokoškolskej učebnici *Bezpečnosť, bezpečnostná politika a bezpečnostný systém*, a teda už spomínané *mýty, symboly, artefakty, kultúrne vzorce, religiozitu a tradície*.

2.1 MÝTY AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Pojem mýtus je ťažké definovať, pretože je to v podstate enormná rozmanitosť zhromaždených príbehov z mnohých kultúr etnografmi, antropológmi či expertmi na literárny historizmus. Pôvodné grécke slovo *mythos* jednoducho znamená „autoritatívna reč“, „príbeh“, alebo „dej“. Niektorí odborníci mytológie nie sú spokojní s touto definíciou, pretože má široký záber. Sú rozčarovaní zložitou tohto fenoménu a popierajú, že termín mýtus vyjadruje celý súvislý koncept a zároveň zdôrazňujú, že na príbehu musí byť patrične overená jeho tradičná pravdivosť.

Encyklopédia *Britannica* definuje mýtus nasledovne: „*Mýtus je symbolický príbeh, zvyčajne neznámeho pôvodu a prinajmenej čiastočne tradičný, ktorý sa zdanlivo týka aktuálnych udalostí. Špeciálne sa stotožňuje s náboženským presvedčením. Vyznačuje sa symbolickým správaním (kult, rituál), symbolickými miestami alebo objektami (chrámy, ikony). Mýty sú špecifické záznamy o bohoch, alebo nadľudských bytostiach, ktoré sú zapletené do mimoriadnych udalostí alebo okolností v čase, ktorý je nešpecifikovaný, ale ktorý je chápaný ako existujúci, nehľadiac na normálne ľudské skúsenosti.*“ (Britannica)

Mýty predstavujú dôležitý a niekedy neviditeľný aspekt formovania a udržiavania stratégie a kultúry štátu. Nemusia byť nevyhnutne výmyslami alebo príbehmi bez reálneho základu, no sú to väčšinou hovorené príbehy alebo naratívy, ktoré majú kultúrne, spoločenské a často aj politické konotácie. V kontexte strategickkej kultúry štátu mýty prispievajú k formovaniu spôsobu, akým štát vníma sám seba, svoju históriu a svoju úlohu v medzinárodnom prostredí a môžu plniť niekoľko dôležitých funkcií:

- a) **formovanie identity** – mýty často prispievajú k vytváraniu a upevňovaniu národnej identity, poskytujú príbeh, ktorý spája ľudí s ich historickými koreňmi, hrdinami či spoločnými skúsenosťami a tento pocit identity ovplyvňuje to, ako štát vníma svoje miesto vo svete a formuje svoje strategické priority,
- b) **definovanie hodnôt a etiky** – mýty zvyčajne obsahujú morálne alebo etické ponaučenia a tiež sprostredkujú kultúrne hodnoty a normy, ktoré sú dôležité pri formovaní vzorcov

správania spoločnosti, pričom tieto hodnoty môžu mať vplyv na rozhodovacie procesy a riadenie či formuláciu strategických politik,

- c) **budovanie historických naratívov** - mýty prispievajú k budovaniu historických príbehov, ktoré ovplyvňujú chápanie minulých udalostí štátom, pričom tieto naratívy môžu formovať kolektívnu pamäť národa, zdôrazňujúc určité aspekty histórie, ktoré sú v súlade so strategickými cieľmi a ambíciami štátu (napríklad k vzniku mnohých štátov sa viažu mýty, ktoré opisujú vznik daného národa, jeho boj za nezávislosť alebo kľúčové momenty v jeho histórii) - tieto mýty často slúžia ako zdroj inšpirácie a motivácie pre obyvateľov, ovplyvňujú ich vnímanie a poslanie štátu,
- d) **symboliku a alegóriu** - mýty môžu byť plné symboliky a alegórií, ktoré poskytujú zmysel a význam určitým udalostiam či aspektom štátnej kultúry a môžu tak slúžiť ako sémantický kľúč na interpretáciu kultúrnych symbolov a ich významu a možno ich využiť v diplomacii, propagande či budovaní národnej značky,
- e) **konštrukciu nepriateľa** - mýty môžu prispieť k budovaniu vonkajších hrozieb alebo nepriateľov vytváraním príbehov, ktoré zdôrazňujú vnímaných protivníkov a môžu tiež formovať strategický výhľad štátu, ovplyvňovať obrannú politiku a medzinárodné vzťahy,
- f) **zvyšovanie odolnosti** - mýty často zdôrazňujú témy odolnosti, vytrvalosti a víťazstva nad nepriazňou osudu, pričom tieto témy môžu prispieť k strategickej odolnosti štátu a ovplyvniť jeho schopnosť prekonávať výzvy a neúspechy v medzinárodnom prostredí (Johnston, 1995).

2.2 SYMBOLY AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Symbody sú základom kultúry a najčastejšie predstavujú objekt, slovo alebo čin, ktorý vyjadruje niečo konkrétne bez prirodzeného vzťahu, ktorý je kultúrne definovaný. Všetko, čo človek robí počas svojho života, je založené a organizované prostredníctvom kultúrnej symboliky.

Symbolizmus je predstavenie abstraktných myšlienok alebo konceptov. Niektorými dobrými príkladmi symbolov/symbolizmu môžu byť rôzne predmety, postavy, zvuky alebo farby. Môžu to byť aj výrazy tváre alebo výklady slov. Symbody znamenajú pre rôznych ľudí rôzne veci, a preto nie je možné predpokladať, ako bude konkrétna kultúra niečo symbolizovať. Niektoré symbody sú získané zo skúseností, zatiaľ čo iné sú získané z kultúry. (Libre Texts).

V kontexte strategickej kultúry štátu sú symbody významným zdrojom, pretože hrajú dôležitú úlohu pri komunikácii hodnôt, identity a cieľov štátu voči jeho občanom a zahraničiu, a teda formujú strategickú kultúru štátu. Často poskytujú vizuálne znázornenie národnej identity. Napríklad vlajky, hymny, emblémy a iné národné symbody stelesňujú kolektívnu identitu štátu a jeho obyvateľov. Tieto symbody vytvárajú pocit jednoty a hrdosti a ovplyvňujú vnímanie jednotlivcov a ich úlohu v rámci štátu a tiež jeho strategické ciele.

Národnú identitu môžu znázorňovať aj architektonické symbody a urbanistický dizajn štátnych budov ako sú budovy vládnych inštitúcií či prezidentské paláce. Taktiež aj dizajn meny vrátane použitých obrázkov, znakov či symbolov na bankovkách a minciach môže vyjadrovať hodnoty štátu, historické postavy alebo významné udalosti a zároveň formovať vnímanie štátnej ekonomiky a stability.

Symbody môžu vyjadrovať aj pocit historickej kontinuity. Pamiatky, historické pamätníky, vojnové pamätníky, monumenty a ďalšie národné symbody či spomienkové akcie spájajúce súčasnosť s minulosťou posilňujú historický príbeh štátu a ovplyvňujú jeho strategickú perspektívu založenú na skúsenostiach z minulosti. Tieto symbody formujú kolektívnu pamäť a ovplyvňujú prístup štátu ku konfliktom, mieru a medzinárodným vzťahom.

Napríklad aj vojenské symboly ako štátne insígnie, hodnostné odznaky či vojenské vyznamenania zohrávajú kľúčovú úlohu v strategickej kultúre súvisiacej s obranou a bezpečnosťou. Tieto symboly prispievajú k pocitu vojenskej identity, hierarchie a disciplíny v rámci ozbrojených síl.

Kultúrne symboly vrátane umenia, hudby a literatúry možno využiť v diplomatických snahách o vytvorenie pozitívneho obrazu štátu v zahraničí. Kultúrne symboly slúžia ako prostriedok mäkkej moci, ovplyvňujú medzinárodné vnímanie a podporujú vzťahy s inými národmi.

Športové podujatia, štátne sviatky pamätné dni a obrady sú symbolické udalosti, ktoré zdôrazňujú dôležité momenty v histórii štátu a posilňujú spoločný záväzok k národným hodnotám. Tieto príležitosti posilňujú pocit národnej hrdosti a jednoty a podporujú spoločnú identitu, ktorá môže ovplyvniť strategické správanie štátu a spoluprácu s inými národmi (Kuznar, 2023).

Vo všeobecnosti sú symboly bohatým zdrojom sociálno-kultúrneho vplyvu na strategickú kultúru štátu. Prispievajú k budovaniu národnej identity, historickým príbehom a komunikácii hodnôt a zámerov, čo v konečnom dôsledku ovplyvňuje spôsob, akým štát formuje a vykonáva svoje strategické politiky v globálnom medzinárodnom prostredí.

2.3 ARTEFAKTY AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Artefakt je pojem, ktorý označuje ľubovoľný objekt alebo proces, ktorý vznikol ľudskou aktivitou. Špecifických významov tohto slova je niekoľko. Poznáme artefakt v archeológii, artefakt vo výskume či artefakt v sociológii (kultúrny artefakt). Sú to umelo vytvorené predmety, ako umelecké diela alebo nástroje, ktoré majú osobitný kultúrny, historický alebo archeologický význam (Slovník One).

V kontexte strategickej kultúry štátu môžeme artefakty chápať ako viditeľné a hmatateľné prejavy kultúrnych hodnôt, presvedčení a spôsobov myslenia, ktoré majú vplyv na strategické rozhodovanie štátu. Môžu zahŕňať fyzické predmety, architektúru či technologický pokrok a v spoločnosti majú symbolický a praktický význam.

Historické artefakty a archeologické náleziská prispievajú k pochopeniu kultúrneho dedičstva a historických koreňov štátu. Zohrávajú úlohu pri formovaní kolektívnej identity štátu a ovplyvňujú to, ako štát vníma svoju úlohu v medzinárodnom spoločenstve. Môžeme sem zaradiť aj národné pamiatky, pamätníky, monumenty a ďalšie predmety či kultúrne diela, ktoré sme už analyzovali v predchádzajúcej časti.

Infraštruktúrne projekty a architektonické pamiatky môžu zas symbolizovať ekonomickú silu štátu, technologický pokrok a strategickú víziu. Archívy, múzeá a inštitúcie zachovávajúce historické artefakty a dokumenty sú dôležitými zdrojmi, ktoré pomáhajú formovať národnú históriu a budovať kolektívnu pamäť.

Taktiež veľká infraštruktúra, ako sú mosty, letiská alebo vládne budovy, často odzrkadľuje záväzok štátu k rozvoju a jeho strategické priority ako napríklad vesmírne a jadrové schopnosti. Satelity, vesmírne stanice a jadrové zariadenia sú artefakty, ktoré symbolizujú technologickú zdatnosť a strategické schopnosti štátu. Tieto artefakty môžu výrazne ovplyvniť postavenie štátu v globálnej rovnováhe síl a ovplyvniť jeho strategické správanie. Rovnako aj typ a úroveň vojenskej techniky a vybavenia, ktoré štát vlastní, sú významnými artefaktmi odrážajúcimi jeho strategické priority. Vývoj a rozmiestnenie

špecifických zbraní, vozidiel a komunikačných systémov ovplyvňuje vojenské schopnosti a postavenie štátu na medzinárodnej scéne.

Artefakty súvisiace s komunikáciou a informačnými systémami, ako napríklad telekomunikačná infraštruktúra a kybernetické schopnosti, sú taktiež neoddeliteľnou súčasťou strategických schopností štátu. Tieto artefakty formujú schopnosť štátu zhromažďovať spravodajské informácie, viesť diplomaciu a reagovať na bezpečnostné výzvy. Oficiálne dokumenty, prejavy politických predstaviteľov, národné médiá a ďalšie komunikačné materiály môžu byť považované za artefakty, ktoré odrzkadľujú oficiálne hodnoty a stanoviská štátu.

Pokroky vo vede a technike reprezentované artefaktmi, ako sú patenty, výskumné zariadenia a technologické úspechy, tiež prispievajú k strategickej kultúre štátu. Dôraz na inovácie a technologický pokrok ovplyvňuje konkurenčnú výhodu a strategickú pozíciu štátu. Taktiež aj ekonomické artefakty, ako sú obchodné dohody, finančné inštitúcie či hospodárske politiky, odrážajú strategický prístup štátu k medzinárodným ekonomickým vzťahom (Johnston 1995).

Stručne povedané, artefakty predstavujú hmatateľné vyjadrenia sociálno-kultúrnych hodnôt, technologických možností a historickej identity štátu, čo všetko prispieva k jeho strategickej kultúre. Tieto materiálne objekty zohrávajú významnú úlohu v procese formovania a udržiavania strategických kultúrnych aspektov štátu a zároveň pôsobia ako prostriedky pre komunikáciu a prenášanie kultúrnych hodnôt spoločnosti.

2.4 KULTÚRNE VZORCE AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Pod slovným spojením *kultúrne vzorce* si môžeme predstaviť kolektívne a tradične zdieľané modely správania, hodnôt, presvedčení alebo normatívnych očakávaní, ktoré existujú v rámci určitej kultúry. Formujú spôsob, akým jednotlivci vnímajú svet a interagujú so svojim okolím. Kultúrne vzorce sa prejavujú v rôznych oblastiach života, napríklad v jazyku, rodinných vzťahoch, spoločenských inštitúciách, umení, náboženstve a v mnohých ďalších prvkoch kultúry.

Pochopenie a analýza kultúrnych vzorcov je základom pre pochopenie strategickej kultúry štátu. Tieto vzorce poskytujú pohľad na základné presvedčenia a hodnoty, ktoré riadia rozhodovacie procesy, formujú národnú identitu a ovplyvňujú správanie štátu v zložitom prostredí medzinárodných vzťahov. Ako príklady kultúrnych vzorcov uvádzame nasledovné:

- a) **rodinné vzťahy** - rôzne kultúry majú odlišné očakávania a normy týkajúce sa rodinných vzťahov, napríklad majú rôzne predstavy o rolách jednotlivých členov v rodine, rôzne spôsoby výchovy detí či odlišné vzťahy zaužívané medzi generáciami,
- b) **jazyk a komunikácia** - spôsob komunikácie (verbálnej či neverbálnej) je takisto odlišný v rôznych kultúrach, ktoré môžu mať tiež odlišné preferencie v rámci komunikácie,
- c) **náboženstvo** - kultúrne vzorce môžu byť zakorenené v náboženských hodnotách a praktikách, dokonca môže náboženstvo ovplyvňovať prístup k etike, morálke či životnému významu,
- d) **organizačné štruktúry** - kultúrne vzorce môžu vplývať na organizáciu spoločností, inštitúcií či systémov vlád (napr. demokratické a autoritatívne kultúry majú často odlišné predstavy o participácii a moci),
- e) **umenie** - kultúrne vzorce sa môžu prejaviť v umení, hudbe, literatúre a ďalších kreatívnych prejavoch, rôzne kultúry môžu mať odlišné estetické preferencie a spôsoby vyjadrovania,

f) ponímanie vzťahov s prírodou - postoje k prírode, životnému prostrediu a spôsobu, akým spoločnosť vstupuje do vzťahu s prírodným prostredím, môžu byť tiež formované kultúrnymi vzorcami (Johnston, 1995).

Kultúrne vzorce sú síce dynamické, no predstavujú stabilné a dlhodobé prvky, ktoré ovplyvňujú spôsob života v danom kultúrnom kontexte a zohrávajú hlavnú úlohu pri formovaní strategickej kultúry štátu. Môžu napríklad ovplyvňovať štýly rozhodovania v štáte a to, či si spoločnosť viac cení budovanie konsenzu, hierarchické rozhodovanie alebo individuálnu iniciatívu, môže mať vplyv na formulovanie a vykonávanie strategických rozhodnutí.

Kultúrne vzorce majú tiež vplyv na to, ako štát pristupuje k riešeniu konfliktov. Niektoré spoločnosti môžu uprednostňovať diplomatické rokovania, zatiaľ čo iné môžu viac inklinovať k asertívnym alebo konfrontačným prístupom. Tieto vzorce formujú zahraničnú politiku štátu a medzinárodné vzťahy. Ďalej môžu často odrážať stupeň kolektivismu alebo individualizmu v spoločnosti, čo môže mať vplyv na dôraz štátu k spolupráci s medzinárodnými partnermi, alianciami či účasti v nadnárodných inštitúciách.

V neposlednom rade kultúrne vzorce prispievajú tiež k etickým a morálnym hodnotám, ktoré spoločnosť presadzuje. Tieto hodnoty ovplyvňujú postoj štátu k otázkam, akými sú ľudské práva, udržateľnosť životného prostredia či použitie vojenskej sily pri dosahovaní strategických cieľov. Môžu tiež ovplyvňovať ekonomické priority a modely v rámci štátu. Dôraz na kapitalizmus, socializmus, či iné ekonomické ideológie formuje ekonomické stratégie štátu a medzinárodné ekonomické vzťahy (Stokes Rice).

2.5 RELIGIOZITA AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Religiozita (náboženstvo) je základným pilierom kultúrneho a spoločenského života mnohých spoločností a zohráva taktiež významnú úlohu pri formovaní strategickej kultúry štátu. Často určuje hodnoty a etické normy, ktoré môžu formovať morálny kódex a etiku rozhodovania štátu. Tieto hodnoty väčšinou bývajú zakotvené v zásadách náboženských textov a tradícií a môžu tiež ovplyvňovať prístup štátu k medzinárodným vzťahom, riešeniu konfliktov a angažovanosti s inými národmi.

Význam religiozity, ako zdroja strategickej kultúry štátu, závisí od konkrétneho náboženstva, jeho vplyvu na spoločnosť a vzťahov medzi náboženstvom a štátnou politikou v danom kontexte. Je tiež dôležité poznamenať, že vplyv religiozity na strategickú kultúru štátu sa značne líši v závislosti od konkrétnych náboženských tradícií, úrovne oddelenia náboženstva a štátu a rozmanitosti presvedčení v rámci spoločnosti.

Náboženské princípy môžu mať tiež vplyv na právne systémy a riadiace štruktúry štátu. Tým pádom aj integrácia náboženských zákonov alebo etických smerníc do právneho rámca môže ovplyvniť strategickú kultúru štátu, najmä v oblastiach týkajúcich sa spravodlivosti, ľudskými právami a riadením.

Ďalej môže religiozita ovplyvňovať vojenskú a bezpečnostnú politiku štátu. Náboženské faktory sa môžu prejavovať pri náboře, výcviku či správaní vojenských síl, čo priamo ovplyvňuje strategický prístup štátu k obrane a bezpečnosti. Náboženské presvedčenie môže ovplyvniť aj prístup štátu ku konfliktom a budovaniu mieru. Štáty ovplyvnené náboženskými princípmi môžu byť viac naklonené k diplomacii či zmiereniu alebo naopak, môžu sa dovolávať náboženského ospravedlňovania konfliktov. Na druhej strane môžu náboženské konflikty ovplyvňovať bezpečnostné záujmy štátu a jeho strategické rozhodovanie v oblasti vojenskej politiky a medzinárodnej bezpečnosti.

Náboženské presvedčenia môžu mať tiež značný vplyv na diplomatické vzťahy so štátmi, ktoré majú podobné alebo naopak odlišné náboženské tradície. Toto môže mať dôsledky na zahraničnopolitické priority štátu. Štáty s vysokou úrovňou religiozity môžu vo svojich medzinárodných záväzkoch uprednostňovať otázky ako náboženská sloboda, ochrana náboženských menšín alebo presadzovanie konkrétnych etických hodnôt.

Zo sociálneho hľadiska zas náboženské presvedčenie môže posilňovať spoločenskú a národnú identitu. Náboženské dedičstvo spoločností môže umocňovať pocit jednoty a solidarity obyvateľov, ovplyvňovať sebaaponímanie štátu a jeho úlohu v svetovom spoločenstve. Náboženské organizácie môžu taktiež zohrávať významnú úlohu v sociálnej a humanitárnej práci a tým ovplyvňovať sociálnu politiku a postoj štátu k humanitárnym otázkam. Napríklad postoje k otázkam, akými sú rodové roly, štruktúra rodiny a práva jednotlivca, môžu byť ovplyvnené náboženským presvedčením, čo má vplyv na celkový prístup štátu k spoločenským otázkam (Ozkan, 2021).

2.6 TRADÍCIE AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Tradicie môžeme charakterizovať ako zdedený, ustálený alebo zaužívaný vzorec myslenia, konania alebo správania alebo ako vieru, príbeh a súbor presvedčení a príbehov týkajúcich sa minulosti, ktoré sú bežne akceptované ako historické, hoci nie sú overiteľné. Tradície považujeme za odovzdávanie informácií, presvedčení a zvykov ústnym podaním alebo príkladom z jednej generácie na druhú bez písomných pokynov. Pomocou tradícií sa zachováva kultúrna kontinuita v spoločenských postojoch, zvykoch či inštitúciách (Merriam-Webster).

Zohrávajú tiež jednu z významných úloh pri formovaní strategickej kultúry štátu a môžu mať značný vplyv na formovanie jeho hodnôt, postojov a prístupov v otázkach, akými sú napríklad ľudské práva, spravodlivosť či medzinárodná spolupráca. Tradície bývajú prenášané z generácie na generáciu a zahŕňajú rôzne kultúrne aspekty vrátane sociálnych normatívov, náboženských prvkov, histórie či spoločenských zvykov a majú schopnosť vytvárať pocit stability a identity v rámci spoločnosti. Zároveň môžu ovplyvňovať rozhodovací proces na strategickej úrovni štátu a formovať národnú politiku, ktorá je v súlade s kultúrnymi hodnotami a očakávaniami obyvateľstva.

Tradicie vytvárajú historický kontext, ktorý formuje vnímanie a interpretáciu minulosti a pomáha udržiavať a prenášať kolektívnu pamäť. Často sa prejavujú v rituáloch a symboloch, ktoré majú hlboký význam a môžu byť využívané počas oficiálnych ceremónií, vojenských udalostí či iných dôležitých spoločenských príležitostí. Slávnostné praktiky, ako rôzne oficiálne štátne udalosti či diplomatické protokoly, môžu odrážať tradičné hodnoty a normy, čo ovplyvňuje prezentáciu štátu v medzinárodnom spoločenstve.

V neposlednom rade môžu tradície tiež posilňovať sociálnu jednotu obyvateľstva prostredníctvom budovania spolupatričnosti a zjednocovania ľudí v rámci spoločného kultúrneho odkazu. Z vojenského hľadiska to môžu byť napríklad aj zaužívané vojenské praktiky vrátane taktiky, symbolov či organizačných štruktúr, ktoré môžu ovplyvňovať vojenskú kultúru štátu, jeho postavenie, obrannú politiku či vedenie vojenských operácií. Tradičné stratégie a metódy riešenia konfliktov môžu zas ovplyvniť spôsob, akým štát pristupuje k medzinárodným sporom. Napríklad niektoré spoločnosti môžu pri riešení konfliktov využívať historické metódy mediácie alebo zmierenia, čo ovplyvňuje ich diplomatické stratégie (Sommerich, 2001).

ZÁVER

Každý štát má vlastnú strategickú kultúru so špecifikami, ktoré sú v súlade s kultúrnymi normami a modelmi danej krajiny. Sociálno-kultúrne zdroje zohrávajú významnú úlohu vo formovaní strategickkej kultúry štátu a sú kľúčovými determinantmi, ktoré ovplyvňujú to, ako štát definuje svoje záujmy, hodnoty, identity a spôsob, akým dosahuje svoje ciele v medzinárodnom aj vnútroštátnom kontexte.

Analýza sociálno-kultúrnych zdrojov je nevyhnutnosťou pre dôkladné pochopenie a efektívne riadenie strategickkej kultúry štátu. Umožňuje identifikovať dôležité aspekty, ktoré sú v súlade s hodnotami a očakávaniami spoločnosti a ktoré formujú identitu, politiky a stratégie štátu. Tieto aspekty môžu ovplyvniť prioritizáciu cieľov, bezpečnostnú politiku štátu a jeho správanie voči iným štátom v medzinárodnom prostredí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BOOTH., K. 1990. The Concept of Strategic Culture Affirmed. In *Jacobsen, C. G. (eds) Strategic Power USA/USSR*. London: Palgrave Macmillan London, 1990, s. 121 - 128. ISBN 978-1-349-20574-5. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-20574-5_8
- BRITANNICA.: *What is Myth?* [online]. Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/topic/myth>
- HOFREITER, L. 2023. *Bezpečnosť, bezpečnostná politika a bezpečnostný systém*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2023. 187 s. ISBN 9788080406561
- HUDAYA, M., PUTRI, D. A. 2018. Strategic Culture: The Answer of International Relations Study to Overcome Challenges in The Globalized World. In: *Conference: International Symposium on Social Science*. Sleman : Gadjah Mada University, 2018, s. 20 – 26.
- JOHNSTON, A. L. 1995. Thinking about Strategic Culture. In: *International Security*, vol. 19, 1995, No. 4, s. 32 - 64. DOI: <https://doi.org/10.2307/2539119>.
- KUZNAR, L. A. a kol. 2023. *Strategic Culture – Its History, Issues, and Complexity* [online]. Dostupné na internete: https://nsiteam.com/social/wp-content/uploads/2023/08/2023-08-29_Kuznar-Strategic-Culture_final3.pdf
- LANTIS, J. S. 2002. Strategic Culture and National Security Policy. In: *Internal Studies Review*, vol. 4, 2002, No. 3, s. 87 – 113. DOI: <https://doi.org/10.1111/1521-9488.t01-1-00266>
- LIBRE TEXTS, SOCIAL SCIENCES: *Symbols and Culture* [online]. Dostupné na internete: [https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Anthropology/Cultural_Anthropology/Cultural_Anthropology_\(Evans\)/02%3A_Culture/2.11%3A_Symbols_and_Culture](https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Anthropology/Cultural_Anthropology/Cultural_Anthropology_(Evans)/02%3A_Culture/2.11%3A_Symbols_and_Culture)
- MERRIAM-WEBSTER.: *What is Tradition?* [online]. Dostupné na internete: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/tradition>
- ORLICKÁ J. 2016. Strategic Culture as an Important Way of Security. In: *Kultura Bezpieczeństwa Nauka – Praktyka – Refleksje*, 2016, No. 21, ISSN 2299-4033, s. 193-209.
- OZKAN, M. 2021. How Religion Shapes Foreign Policy? An Explanatory Model for Non-Western States. In: *Religions*. 2021 [online]. Dostupné na internete: <https://www.mdpi.com/2077-1444/12/8/617>. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel12080617>

SLOVNÍK.ONE: *Význam artefakt* [online]. Dostupné na internete:
<https://www.slovník.one/artefakt>

SOMMERICH, CH. D. 2011. *The Cultural Role of the State in Domestic and International Relations*. Nebraska : University of Nebraska – Lincoln, 2001. 82 s.

STOKES RICE, T.: *Taxonomies of Cultural Patterns* [online]. Dostupné na internete:
https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Communication/Intercultural_Communication/Communications_256%3A_Intercultural_Communication/01%3A_Chapters/1.05%3A_Taxonomies_of_Cultural_Patterns

npor. Mgr. Tatiana FÁBRYOVÁ
externá doktorandka katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
E-mail: fabryova.tatiana@gmail.com